

ERFGOEDPARTNERS

Erfgoednieuws 09|2022

2 | Archeoloog Henny Groenendijk over zijn vak

5 | Verknocht aan de Fraeylemaborg

8 | Om Leerms kommen

9 | Winteroavond gedicht

10 | Tentoonstellingen en activiteiten

CGTC
Centrum
Groninger
Taal & Cultuur

Archeoloog Henny Groenendijk

Over zijn vak in het algemeen en het onderzoek naar de Middensteentijd in de Veenkoloniën in het bijzonder

Door: Thea Pol / Beeld: Henny Groenendijk

HENNY GROENENDIJK (LINKS) EN JOHN SMIT TIJDENS DE OPGRAVINGEN BIJ HET HOETMANSMEER

Ook deze winter komen liefhebbers van archeologie aan hun trekken in de serie lezingen, die Erfgoedpartners in samenwerking met het Platform Archeologie & Publiek, sprekers en locaties, organiseert. De eerste in deze serie van drie archeologielezingen wordt gegeven door archeoloog Henny Groenendijk (1949) op 26 januari 2023 in de Semsstraatkerk in Stadskanaal. Hij zal het hebben over de Middensteentijd (of het Mesolithicum) in de Groninger Veenkoloniën. Naar aanleiding daarvan, als smaakmaker, een interview met deze bevlogen archeoloog.

Op 1 januari 1979 werd de Herinrichtingswet van kracht, de *lex specialis*, die het wettelijke kader vormde van vele te nemen maatregelen ten aanzien van de herinrichting van Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën. Het betrof een gebied van een 130.000 ha met destijds bijna 250.000 inwoners.

Henny: 'Dat betekende het schoonmaken van kanalen, het verbeteren van de landbouw, het opknappen van dorpen. Maar wat in het plan ontbrak was archeologisch onderzoek. De Rijksuniversiteit Groningen vond dat voor de Groningse Veenkoloniën het gebied archeologisch moest worden

geïnventariseerd. Het Drents Museum had dit voor het Drentse deel al gedaan.' Dat was het begin van dertig jaar archeologisch onderzoek.

Archeologie studeren

Hoe raakte Henny, die in 1982 werd aangesteld, bij dit onderzoek betrokken? Voordat Henny

daarover komt te spreken, gaan we eerst terug in de tijd. De vraag is dan allereerst: Waarom werd hij archeoloog? 'Ik ben opgegroeid in Alphen aan den Rijn in een gezin waar kunstbeleving – mijn vader schilderde in zijn vrije tijd – normaal was. We gingen ook regelmatig naar musea. Aanvankelijk studeerde ik – iemand raadde mij dat aan – sociologie, maar dat beviel niet. Maar wat dan? Toen al had ik belangstelling voor de prehistorie, maar in de jaren zeventig moest je daarvoor een kandidaatsbriefje hebben. Je kon niet, zoals nu wel kan, meteen na het vwo archeologie – een zogenaamde 'kopstudie' – gaan studeren. Je moest eerst een kandidaats-examen ('bachelor') in een aanpalend vak behalen. Dat werd Kunstgeschiedenis in Utrecht en doctoraal Culturele Prehistorie in Leiden.

Tijdens militaire dienst, die ik als een vermorste tijd heb ervaren, heb ik gekozen voor archeologie. Die studie volgde ik in Leiden. Destijds moest je nog veel praktijkervaring opdoen, waardoor de opleiding ook langer duurde dan tegenwoordig. Als student-assistent raakte ik betrokken bij opgravingen in Beieren en daar voerde ik ook mijn afstudeeropdracht uit.

Daar heb ik veel ervaring opgedaan met het omgaan met Duitse landeigenaren en overheden. Dat kwam mij later nog goed van pas.'

Duitsland of Nederland?

Eind jaren zeventig lagen de banen binnen de archeologie niet voor het oprapen. Henny: 'Ik heb toen een open sollicitatie gestuurd naar Hannover, de hoofdstad van de Duitse deelstaat Nedersaksen, waar net een nieuwe Monumentenwet in werking was getreden, en werd aangenomen. Daar heb ik drie jaar met plezier gewerkt. In 1982 attendeerde iemand mij op de vacature voor het archeologisch onderzoek in Oost-Groningen. Ik heb toen wel gearzeld of

ik in Duitsland wilde blijven of dat ik terug zou gaan naar Nederland. Mijn echtgenote, toen mijn vriendin, werkzaam in de gezondheidszorg, was op dat moment net zonder werk en stelde voor om in Oost-Groningen naar werk te zoeken. Maar ja, er waren daar toen nauwelijks banen. We hebben eerst een boerderij gehuurd in Onnen. In 1987 kochten we een boerderij in Noordlaren en inmiddels wonen ook mijn dochter en haar gezin, dus drie generaties, er. Ik ben als gepensioneerde nog redelijk actief als archeoloog. Zo geef ik af en toe nog lezingen, publiceer ik graag. Mijn laatste project, mijn zwanenzang, is [\[schwundene-ems.de\]\(http://schwundene-ems.de\), opgezet vanuit het Groninger Instituut voor Archeologie en het Landesamt für Denkmalpflege in Hannover, mijn oude instituut. Daarmee is de cirkel rond.](http://de-verdwenen-eems.nl/die-ver-</p></div><div data-bbox=)

Haardkuilen en strandbiet

Toen Henny in 1982 begon met het onderzoek in de oude Veenkoloniën (Kiel-Windeweer, Veendam, Wildervank) was de herinrichting van het gebied al begonnen. Er was namelijk geld beschikbaar gekomen voor versnelde uitvoering. Dat vroeg om een andere aanpak. Niet alleen inventariseren, maar ook beslissen of er moest worden opgegraven en onderzocht. Dat betekende ook overleggen met landeigenaren. 'Door mijn werk in Duitsland had ik al met dat bijltje gehakt. Dat hielp bij deze klus.' Met studenten werden, zoals dat zo mooi in het Duits heet 'Landesaufnahmen' gedaan. Ook bij het voormalige Hoetmansmeer, een veenmeertje ontstaan in de loop van de hoogveenvorming.

Het veen was daar inmiddels afgegraven maar in het onderliggende zand werd heel veel bewerkte vuursteen gevonden. Ook ingegraven haardkuilen, waarvan met behulp van koolstofdateringen de ouderdom konden worden bepaald. De dateringen vallen tussen 7600 en 6500 voor Christus, de Middensteentijd dus; de tijd van jagers, vissers, verzamelaars. Onder het veen zijn de haardkuilen goed bewaard. Henny: 'Deze haardkuilen lagen waarschijnlijk buiten, in de open lucht. In die haardkuilen zijn soms stenen gevonden. Werden deze gebruikt bij de voedselbereiding, waren het kookstenen? Daarover weten we nog niet alles.' Naast haardkuilen stookte men op open vuren, waarin hazelnoten werden geroosterd. En op het oude loopvlak zijn verkoolde resten van planten gevonden, die je op vochtige standplaatsen aantreft. De afwisseling van vochtige laagten met de zandduinen waarop men bivakkeerde,

Podcast

In de podcast over archeologie, een serie van tien afleveringen, gemaakt op initiatief van Erfgoedpartners in samenwerking met het platform Archeologie & Publiek, gaat aflevering zeven over de haardkuilen die zijn gevonden in de Veenkoloniën: [Haardkuilen in de Veenkoloniën](#)

moet op de een of andere manier aantrekkelijk zijn geweest, want men

kwam er steeds terug. Dat bezoek was onderdeel van een jaarcyclus binnen een territorium; was dat hier tijdens de zomer? 'Er zijn wilde gewassen teruggevonden waaronder de strandbiet. Die moet over een grote afstand zijn meegenomen; de zee was niet onmiddellijk in de buurt.' In de houtskoolanalyses van de haardkuilen zien we met de tijd de samenstelling van het bos veranderen. De loofbomen namen toe, het bos werd dichter, er kwamen meer elzen die op een stijgend grondwaterpeil

wijzen. 'Uiteindelijk is er 1100 jaar aan menselijke activiteit gevonden bij het Hoetmansmeer. Toch was de veengroei niet de directe oorzaak van het opgeven van het gebied. De regionale veengroei zette pas zo'n duizend jaar later in. Ook die leegloop moet nog nauwkeuriger worden onderzocht.

Samenwerken

Het begin van het onderzoek in het gebied, en Henny hecht daar aan om dat te noemen, ligt bij de vondsten die amateurarcheoloog Bert Heeres uit Kiel-Windeweer deed. Hij vond in de jaren zeventig al bewerkte vuursteen. Ook de samenwerking met archeoloog John Smit, overleden in 1997, stuwende kracht achter het

archeologisch onderzoek in de Veenkoloniën, was van grote betekenis. 'Heb met hem intensief samengewerkt', geeft Henny aan.

Met de zoon van John, Björn, ook archeoloog, werkt Henny aan een publicatie rond de vindplaatsen bij het Hoetmansmeer.

Publiekslezing archeologie door archeoloog Henny Groenendijk

Toen de bewoners van de Veenkoloniën nog jagers en verzamelaars waren. Middensteentijdonderzoek in Stadskanaal en omgeving
De lezing zal voornamelijk gaan over een voor veel mensen onbekende geschiedenis en over inmiddels zo goed als vergeten archeologische onderzoeken en -vondsten tussen 1982 en 1997 rondom het Hoetmansmeer, gelegen tussen Wildervank, Pekela en Stadskanaal. In het kader van de herinrichting van de Veenkoloniën werd in de vroege jaren tachtig besloten het A.G. Wildervanckkanaal aan te leggen. De Rijksuniversiteit Groningen deed destijds uitgebreid archeologisch onderzoek in het tracé. Het gebied waar bodemvondsten werden gedaan bleek 40.000 vierkante meter groot te zijn. De vondsten dateren tussen 7600 en 6500 voor Christus: de middensteentijd. Er werden veel vuurstenen werktuigen waaronder pijlpunten gevonden en meer dan vijfhonderd haardkuilen. Ze zijn achtergelaten door rondtrekkende jagers en voedselverzamelaars, die geregeld terugkeerden naar deze plek. De mesolithische vindplaats NP3 is een van de grootste in Noord-Nederland. Ook zal Groenendijk kort ingaan op het archeologisch onderzoek, dat eveneens in de jaren tachtig plaatsvond langs het Pagediep aan de andere kant van Stadskanaal. Ook daar duiken we diep in het verleden. Na de lezing, die ongeveer een uur duurt, is er gelegenheid voor het publiek om vragen te stellen.

Praktische informatie

De lezing wordt gehouden in de Semsstraatkerk in Stadskanaal Noord, Semsstraat 1, 9501 GA Stadskanaal.
www.stichtingvriendensemsstraatkerk.nl.
Aanvang van de lezing: 20:00 uur, inloop vanaf 19:30 uur.
Er wordt geen entree geheven, [aanmelden via de website](#) van Erfgoedpartners.

Verknocht aan de Fraeylemaborg: de vertrekkende en nieuwe conservator over hun inspirerende werkplek

Door: Thea Pol Beeld: Jelte Oosterhuis

De Fraeylemaborg in Slochteren staat een verandering te wachten. Niet een schokkende. Voor de buitenwacht verandert er, momenteel althans, niets. Maar voor de medewerkers ligt dat anders. Na 41 jaar nemen zij afscheid van Henny van Harten-Boers, die al die jaren als conservator verbonden was aan deze prachtige borg. Haar opvolgster, Carien Kremer, is vanaf 1 november 2022 haar werkzaamheden begonnen. Door enkele maanden met Henny op te trekken, krijgt zij veel waardevolle informatie, die je niet altijd uit boeken of andere documenten kunt halen. Met beide conservatoren had ik een gesprek.

We klimmen naar de zolder van de borg waar zich het kantoor bevindt. Gezeten onder het schuine dak blikken we terug en kijken vooruit, zoals dat gaat als je met

een gaande en pas begonnen conservator spreekt. Carien heeft al een interessant arbeidsverleden. Twintig jaar werkte zij in buurland Groot-Brittannië, waar-

van de laatste vijf jaar voor de National Trust. In die functie was zij adviseur kastelen en *country houses*. Je merkt dat Carien lange tijd aan de andere kant van het

kanaal werkte. Want af en toe gebruikt ze tijdens het interview, onwillekeurig, Engelse uitdrukkingen. Heel begrijpelijk voor iemand die zich zo lang van die taal moest bedienen. Toch wilde zij wel naar Nederland terug. 'Haast had ik niet', vertelt ze, 'maar het werd pas concreet toen een vriendin mij wees op de vacature bij de Fraeylemaborg. Hoe meer ik mij in de borg verdiepte, hoe enthousiaster ik werd.' Zelfs met haar indrukwekkende CV was het voor Carien, die maatschappijgeschiedenis studeerde aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam, geen gelopen race. Er waren nog enkele concurrenten. Uiteraard had Carien zich voorbereid op het sollicitatiegesprek door stukken te lezen en de website te bekijken. Maar, zo ervoer zij: 'Het is toch anders als je de mooie oprijlaan en de borg in het echt ziet. Dat maakt wel indruk. Je beseft: dit is iemands thuis geweest. Dat is ook het interessante: de interactie tussen huis, collectie en landgoed.' Groningen was voor de nieuwe conservator onbekend terrein. 'Mijn familie komt uit Apeldoorn en ik had in Rotterdam gestudeerd.' Het viel niet mee, maar inmiddels heeft ze een huis in Groningen gevonden.

Afwisselende baan

Henny begon in 1981 als conservator in een toen nog sober ingericht huis. 'Veel van de oorspronkelijke inventaris was verkocht', vertelt ze. 'Het is ons echter gelukt om een deel van de inventaris terug te verwerven, hetzij via schenking en soms ook via aankoop. 35% van de huidige collectie is oorspronkelijk afkomstig van de Fraylemaborg.' Belangrijk voor Henny is ook het vastleggen van verhalen over de borg. Zo interviewde ze verschillende mensen, die een relatie hadden met de Fraylemaborg. Als

bewoner, pachter, buurman. Deze verhalen zijn gebundeld in het boek *Toen gewoon, achteraf bijzonder*, te koop in de webshop en de museumwinkel van de borg. Ook de laatste bewoonster, mevrouw Louise Groenveld-Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren, die als kind met haar ouders en zus op de Fraylemaborg woonde, werd in 2008 door Henny geïnterviewd. Henny: 'Op mijn uitnodiging werd [dit gesprek door RTV Noord gefilmd](#). In datzelfde jaar overleed mevrouw Groenveld op 92-jarige leeftijd.' Inmiddels zijn van de

veertien door Henny geïnterviewden nog twee mensen in leven.

Eenenveertig jaar op dezelfde plek werken, was voor Henny geen opgave. 'Ik heb het lang volgehouden omdat het een afwisselende baan is en je raakt verknocht aan de plek. Bovendien had ik inmiddels een gezin opgebouwd waardoor het niet gemakkelijk was om van baan te veranderen. Ik heb bijvoorbeeld wel eens een interessante vacature gezien bij een Gelders kasteel maar je hele gezin verplaatsen vanwege een nieuwe baan stuit op nogal wat bezwaren.' Vervelen zal de (bijna) oud-conservator zich niet. 'Ik wil me blijven verdiepen in de geschiedenis van de borgen en het leven op de borgen. Ik schrijf graag, dus daar ga ik met plezier verder mee. En bovendien, men zegt altijd, dat je eerst rustig aan moet doen als je pas met pensioen bent. Daarna kijk ik verder.'

Van Diepenstichting

Naast het werk op en voor de Fraylemaborg werkt de conservator ook voor de J.M. van Diepenstichting, waarvan het depot zich op het terrein van de Fraylemaborg bevindt. Twintig uur voor de borg en twaalf uur voor de Van Diepenstichting. De Van Diepenstichting heeft een eigen bestuur maar er wordt nauw samengewerkt met de Fraylemaborg, ook met registrator Hillebert Siemensma is er goede samenwerking.

Tentoonstellingen

Henny maakte als conservator 112 tentoonstellingen, gemiddeld drie per jaar. 'Die houden je bij het leven van alledag' vindt ze. 'De interactie tussen geschiedenis en kunst vind ik interessant. De collectie is deel van een groter geheel.'

De onderwerpen waren heel divers maar haar favoriete tentoonstelling was toch wel een die ze vrij in het begin van haar loopbaan bij de borg maakte. 'In 1984 hadden we een tentoonstelling over Willem van Oranje (de Zwijger). We hadden bruiklenen van het Koninklijk Huis Archief en kostuums en decorstukken en dergelijke uit de televisieserie over Willem van Oranje. Na iedere aflevering kreeg de kijker te horen, dat ze voor de kostuums en decorstukken naar de Fraylemaborg konden gaan. In een half jaar tijd ontvingen wij 60.000 bezoekers. Dat aantal hebben wij nooit meer kunnen evenaren.'

Directeur

In 2005 werd het team van de Fraylemaborg versterkt met Marjon Edzes-Posthumus. Henny: 'Toen de Groninger Borgen Stichting [overkoepelend orgaan – TP] na 25 jaar werd opgedoekt, werd het provinciale geld over de aangesloten borgen verdeeld. De Provincie wilde liever een rechtstreekse relatie met de verschillende borgen onderhouden.' De Fraylemaborg kreeg daardoor meer geld en daarvan kon een directeur worden betaald. Daarvoor werden conservator- en directeurschap gecombineerd. 'Het werk werd na de aanstelling van Marjon nog leuker, interes-

santer. Ik heb daar veel profijt van gehad doordat ik meer de taken van een conservator kon uitvoeren.'

Drempel verlagen

Voor Carien waren de afgelopen weken waarin ze met Henny samenwerkte een mooi begin van haar werkzaamheden voor de borg. 'Fijn om samen te werken.' Voor haar is het belangrijk om zich eerst goed te verdiepen in de geschiedenis van het huis. 'Ik ben natuurlijk al wel bezig met het nieuwe seizoen,' geeft ze aan, 'en welke tentoonstellingen we willen maken.' De drempel verlagen is voor het museum een belangrijk

doel. Dat hoopt men te bereiken door het organiseren van evenementen als bijvoorbeeld fairs. 'Je koopt daarvoor een kaartje en hebt dan meteen toegang tot borg en koetshuis.' Ook voor blinden en slechtzienden wil de borg gastvrij zijn. Zo kregen de medewerkers een cursus van Visio en schreef deze organisatie een plan van aanpak.

Een punt van aandacht voor Carien is educatie. Nu al is de borg, mede dankzij de inzet van educatief medewerkster Annet Westrup, betrokken bij het educatief project Culturele Mobiliteit.

[Culturele Mobiliteit](#) Carien: 'De leerlingen leren niet alleen, ze hebben ook een leuke dag. We hebben namelijk ook een mooi

park. Daar kunnen de kinderen een speurtocht doen of, bij geschikt weer, het blotevoetenpad lopen.' Andere plannen voor de toekomst? Die zijn er. Bijvoorbeeld het uitbreiden van het [folly-project](#). 'Ik zie veel mogelijkheden.' Kennismaken met de andere borgen behoort natuurlijk ook tot de wensen van de nieuwe conservator. En Henny? Naast onderzoek doen en schrijven heeft ze inmiddels ook negen kleinkinderen, op één na, allemaal onder de twaalf. En de Fraylemaborg verdwijnt zeker niet achter de horizon!

Fraylemaborg

Hoofdweg 30
9621 AL Slochteren
0598 42 15 68
www.fraylemaborg.nl

Om Leerms kommen

Jan Groenbroek over presentatie boek Harm van der Veen

Het negenenveertigste begunstigersboek van Stichting t Grunneger Bouk is een verhalenbundel van de historicus en publicist Harm van der Veen. Het boek wordt gratis toegezonden aan begunstigers van de stichting, die voor hun jaarlijks bijdrage daarnaast ook vier uitgaven van het tijdschrift *Toal en Taiken* ontvangen. De presentatie van het boek vindt plaats op 17 december in het Veenkoloniaal Museum in Veenendam. Het eerste exemplaar zal worden overhandigd aan Gré van der Veen, weduwe van de auteur, die op 9 december 2021 plotseling overleed.

Van der Veen had het manuscript van het begunstigersboek 2022 al in de loop van 2021 aangeleverd

ten einde de illustrator Geert Schreuder ruimschoots de gelegenheid te geven bij elk van de verhalen een aquarel te maken en de uitgever de mogelijkheid te bieden tijdig met de opmaak van het boek te beginnen. Helaas was het hem niet vergund de presentatie van zijn 40 verhalen tellende bundel *Om Leerms kommen* mee te maken.

Om Leerms kommen is de verkorte weergave van het spreekwoord 'Hai is om Leerms kommen' (Hij weet wat er in de wereld te koop is).

Veertig Groninger uitdrukkingen uit het spreekwoordenboek van Dr. Jan J. Boer zijn telkens het vertrekpunt van een reis door de historie van een plaats in Stad of Ommeland. Van vroeger tijd tot aan Ede Staal en Pé & Rinus. Op z'n Van der Veens: geschreven met een vlotte pen, rijk van taal en met zijn eigen verrassende kwinkslagen. Het 168 pagina's tellende gebonden boek is verluchtigd met 40 paginagrote illustraties van Geert Schreuder. Het is in de boekhandel verkrijgbaar voor € 10,-.

The background is a painting of a winter evening. The sky is filled with soft, blended colors of blue, orange, and yellow, suggesting a sunset or sunrise. In the foreground, there are dark, silhouetted roofs of buildings, some with snow on top, set against a dark blue background. The overall mood is quiet and contemplative.

Winteroavend

Nog valen leste zunnestroalen
op t stille winterlaand.

Din wordt de wereld gries en klaain
en dook krigt d'overhaand.

n Poar swaarte kraaien in d'oavendlocht
vlaigen krazzend noar heur stee.

Wie leven in t körtste van de doagen,
t wordt kold van laiverlee.

De ploatsen liggen verloaten in t laand
en t boetenwaark is weer doan.

De daaiern stoan in waarme stalen.

Nou mag t wel snijen goan.

Willem Walters

Uit: Toal en Taiken, december 2022

Kerstmarkt op Verhildersum

Borg Verhildersum Leens

17 december van 10:00 – 20:00 uur

Muziek, lekkere geuren en mooie artikelen die de markt te bieden heeft. Het terrein is mooi versierd en restaurant Ons Schathoes is geopend. Op de markt zijn veel verschillende kramen te vinden, zo zijn er bloemstukken te koop, cosmetica, houtwerk en een heleboel lekkernijen.

Ons Schathoes is geopend, hier kun je naast de kaart ook terecht voor een huisgemaakte snert, glühwein en warme chocomel. Voor de kinderen wordt hier een kerstverhaal verteld. Het terrein is helemaal versierd met lichtjes en uiteraard is er een kerstboom te vinden. In de kerstboom komen kaartjes te hangen waar iedereen zijn kerstwensen op kan schrijven.

Avondrit – Kerst

Museumspoorlijn STAR, Stadskanaal

17 december 2022

Buiten is het koud, maar in de trein is het lekker warm! Geniet van de stoomwolken die om u heen waaien terwijl u heerlijk warm in een van onze historische rijtuigen zit! Ook deze kerst rijden we weer een speciale avondrit! Tijdens deze treinrit op de grens van Groningen en Drenthe kunt u ook nog kiezen

voor een heerlijk diner onderweg.

De trein vertrekt rond 18.00 uur vanaf Stadskanaal, zorg dat u iets eerder al op het station bent! Op het perron brandt een heerlijk warm vuurtje, een glaasje glühwein of heerlijk chocomel staat klaar, overal lampjes en kerstbomen, het belooft een gezellige avond te worden! Het diner onderweg is een luxe viergangenmenu in kersthema. U kunt kiezen uit vis of vlees voor het hoofdgerecht.

Reserveren, prijzen en overige info:

www.stadskanaalrail.nl/agenda/rijdag171222/

WinterWelvaart

16 t/m 18 december

WinterWelvaart is hét winterevenement van Groningen. Kom je vergapen aan de prachtig verlichte, historische schepen en de gezellige kraampjes aan de kades van het Hoge, Lage en Kleine der A. Tijdens deze 15e editie kun je aan boord van de schepen, in de Akerk en Museum aan de A een weekend lang genieten van muziek, theater, poëzie, spoken word en andere performances. Museum aan de A is het hele weekend gratis te bezoeken.

Kijk voor het hele programma op de website

www.winterwelvaart.nl

Knutselmiddag: Kerstballen versieren

Universiteitsmuseum Groningen

17 december van 12:00 tot 16:00 uur

Jingle bells, jingle bells, jingle all the waaaay!

Nog een paar weken en dan is het Kerst, voor velen de gezelligste tijd van het jaar. Ook het Universiteitsmuseum komt in december in de kerststemming. Het museum nodigt je daarom graag uit voor een middag kerstballen versieren, chocomelk drinken en kerstkransjes

eten. Natuurlijk met de leukste kersthits op de achtergrond. Glitters, veren, simpel of over the top: hoe ziet jouw ideale kerstbal eruit? Een gezellig middagje uit voor de hele familie, jong en oud is welkom!

Meer info: www.rug.nl/museum/visitor-information/calendar/2022/knutselmiddag-kerstballen-versieren

Kerstmarkt

17 en 18 december

Vesting Bourtange

Kerst vieren op een unieke locatie? Bezoek dan de kerstmarkten in Vesting Bourtange, één van de mooiste kerstmarkten in Nederland. De hele vesting prachtig verlicht, de bruggen en toegangswegen zijn versierd met duizenden lichtjes en op de vestingwallen staan tientallen verlichte kerstbomen. Een unieke belevenis. Op het Marktplaatsplein rond de grote kerstboom is volop sfeer en gezelligheid. Bijna 100 kramen verspreid over de diverse pleinen en bastions, bieden het meest uiteenlopende kerstassortiment. Kerstliefhebbers kunnen hier hun hart ophalen. Het geheel wordt opgeluisterd door diverse koren en artiesten en bij de invallende duisternis neemt de sfeer alleen maar toe. Uiteraard ontbreken de Glühwein en de warme chocolademelk niet. Voor openingstijden en overige informatie: <https://www.bourtange.nl/evenementen/6305>

't Joar oet

Het MOW | Museum Westerwolde

Bellingwolde

18 december van 13:00 – 17:00 uur

Dit jaar vier Het MOW in Bellingwolde de winter in nostalgische sfeer. Slenter van

herinnering naar herinnering in de grote nostalgieshow. Vergaap je aan het rijke Groningse boerenleven van weleer, verwen je neus met ouderwetse geuren, draai je favoriete plaatje en zoek tussen allerlei objecten naar verhalen uit jouw jeugd.

Schuif op deze speciale middag ook aan bij een workshop en geniet van traditionele lekkernijen en muziek.

Wil je het MOW kinderbestuur ontmoeten? Leuk! Knutsel aan hun tafel een mooie 'wereldwens' en hang 'm in de boom. Vergeet ook niet om je omstreeks 16:00 uur in de schemering bij het museumbos te melden voor het spannende 'vuurvliegjesspel'.

Kerst op zien Grunnegs met muziek en verhalen door Twij Körten Twij Langen & Geesjen Doddema

18 december 2022

Bibliotheek Stadskanaal

Het muzikale kwartet *Twij Körten Twij Langen* verzorgt een programma in de bibliotheek van Stadskanaal. Samen met Geesjen Doddema brengen zij 'Kerst op zien Grunnegs' waarbij muziek wordt afgewisseld met anekdotes en verhalen. Speciaal voor kerst sluit Geesjen Doddema zich bij het muzikale kwartet aan om verhalen te vertellen. Zij en haar man Eltje zijn in Stadskanaal ook geen onbekenden: Eltje zat hier in het onderwijs en samen werkten ze jarenlang mee aan de Knoalster Schriefwedstried.

De voorstelling begint op zondag 18 december om 14.30 uur en vindt plaats in de Bibliotheek te Stadskanaal, Continentenlaan 2, 9501 DG te Stadskanaal. Entree 12,50 p.p.; donateurs betalen 7,50 op vertoon van hun pas (incl.

koffie met kerstversnapering). Reserveren kan via mail: info@streekhistorischcentrum.nl of <https://erfgoedpartners.podiumnederland.nl/mtTicket/program/10159738>.

Kerstmarkt op Landgoed Fraeylemaborg met ijsbaan en uitbundige kerstsfeer

Landgoed Fraeylemaborg Slochteren 17 en 18 december

Het terrein van de Fraeylemaborg gevuld met meer dan 50 kramen, vuur, kerstbomen, lichtjes en demonstraties. Onder het genot van een glaasje glühwein kijken hoe kinderen voorzichtig het ijs betreden, met daarbij op de achtergrond de welbekende kerstklassiekers. In de borg kunnen kinderen creatief aan de slag met het beschilderen van kerstballen. Er hoeft van tevoren niet gegeten te worden. Het aanbod varieert van koek en zopie tot gerookte zalm en oliebolletjes. Ook dit jaar zal het schaatsen gratis zijn, zelf schaatsen meenemen is niet nodig. Het voorterrein van het landgoed is sfeervol versierd met kerstdecoraties en de grote kerstboom tussen Koetshuis en Schathuis trekt de aandacht. In de borg is de jaarlijkse Kerstpracht te bewonderen. Een enthousiast team zorg voor

een optimale kerstsfeer in de vertrekken. Op creatieve wijze zijn kerstgroen, bloemen en ballen verwerkt, maar ook minder voor de hand liggende materialen. In een aantal kamers staan bovendien fraaie kerstbomen. Het entreebewijs geeft ook toegang tot de Fraeylemaborg en de tentoonstelling in het Koetshuis met schilderijen van Rein Pol.

Kerstmarkt en tombola

21 december

Nationaal Bus Museum, Hoogezand

Van 16.00 tot 21.00 uur vindt een kleine kerstmarkt en een tombola plaats in het Nationaal Bus Museum. De entree is gratis. <https://nationaalbusmuseum.nl/>

Winteravond: Licht & Donker

Openluchtmuseum Het Hoogeland, Warffum 22 december, 17:00 uur – 21:00 uur

Als op donderdag 22 december de avond valt, verandert het terrein van Openluchtmuseum Het Hoogeland in een betoverend schouwspel. De moderne verlichting gaat uit en maakt plaats voor olielampen, brandende kaarsen, warme petroleumstellen, knapperend houtvuur, gasverlichting en oude straatlantaarns. In een mooi spel van licht en duisternis waant men zich even terug in de tijd. Stap binnen in de huisjes en proef de sfeer van vroeger. In deze gezellige ambiance kunnen bezoekers verder genieten van prachtige kerstmuziek. Museumrestaurant Het Spijslokaal zorgt voor heerlijke winterkost en koek-en-zopie. Licht en Donker begint om 17:00 uur en eindigt om 21:00 uur. Voor de entree gelden de normale toegangsprijzen. Meer info: www.hethoogeland.com/agenda/licht-donker/

Mensinge in kerstsfeer

Museum Havezate Mensinge, Roden

17 t/m 26 december

De sfeervol verlichtte Havezate is iedere dag geopend vanaf 13.30 tot 17.30 uur.

Meer info: <https://www.mensinge.nl/agenda>

Decemberactiviteiten bij Groninger Kerken

Kerstwandeling en -concert 23 december

De kerstwandeling door de stad Groningen heeft dit jaar als thema *Licht & Donker*. Licht heeft een speciale betekenis in de donkere maanden van het jaar. In allerlei culturen zijn er bijvoorbeeld lichtjesfeesten in deze periode. Ook in Groningen stralen er allerlei bijzondere lichten. In de stadswandeling gaat men hiernaar op zoek, en horen de wandelaars meer over de tradities en geschiedenis rond licht en donker. Na de wandeling kan er in de Remonstrantse kerk aan de Coehoornsingel 14 genoten worden van een sfeervol concert verzorgd door een klassiek kerstkoor van het Prins Claus Conservatorium. Mensen die liever niet wandelen, kunnen dit jaar kerststukjes maken. Meer informatie en aanmelden: www.groningerkerken.nl/nl/nieuws/0/491/kerstwandeling-en-kerstconcert

Lezing Paul le Blanc: Waarom Maria een blondine werd

15 december

De Bijbel vertelt ons maar weinig bijzonderheden over de geboorte van Christus. Rondom die geboorte zijn in de loop der tijden dan ook een groot aantal volksverhalen ontstaan. Samen met visionaire onthullingen zijn zij van grote invloed geweest op de manier waarop het

kerstgebeuren is afgebeeld. Waar komen de os en de ezel vandaan, terwijl de evangelietekst daar geen melding van maakt? Waarom wordt de geboorte nu eens in een grot, dan weer in een stal gesitueerd? Waarom wordt Maria vanaf het eind van de veertiende eeuw ineens een blondine? Enkele vragen die bij het bekijken van de middeleeuwse kerstvoorstellingen naar voren komen en die in de lezing worden beantwoord. Meer informatie en aanmelden:

www.groningerkerken.nl/nl/nieuws/0/490/waarom-maria-een-blondine-werd

Een overzicht van alle activiteiten in de kerken van de SOGK is te vinden op de website www.groningerkerken.nl of www.kerkalspodium.nl.

Speurtocht Bor de bosbeer en de sneeuwpop

Hortus Botanicus Haren

t/m 29 januari 2023

Beren slapen de hele winter door, maar Bor wil deze winter niet gaan slapen. Hij wil graag zien hoe alles eruit ziet en voelt in de winter. Als hij naar buiten stapt, ziet hij een sneeuwpop.

Samen gaan ze op stap. De sneeuwpop leert Bor van alles over de natuur en de planten in de winter. Wil je ook mee? Als je de speurtocht loopt, vertelt de sneeuwpop ook aan jou van alles over de winter. Dat wordt vast leuk!

Meer info: www.hortusharen.nl/agenda/speurtocht-bor-de-bosbeer-en-de-sneeuwpop-2/

Tentoonstelling 'Portretten van Verlichting'

Synagoge Groningen

18 december 2022 t/m april 2023

'Het was donker en ongezellig in m'n atelier tegen de Kerst eind 2020 en coronatijd. Toch maar de TL's aan? Een antieke kandelaar met kaars die mijn ouders lang geleden beurtelings begeleide tijdens de rouwdienst, stond op onze slaapkamer. Ik haalde hem van boven, nam hem mee naar het atelier en stak de kaars voor het eerst weer eens aan.'; aldus kunstenaar Ron Glasbeek. Het bleef niet bij die ene kaars, want Glasbeek maakte een serie van zeven schilderijen en dit resulteerde in 'Portretten van Verlichting'.

In de donkere maanden zie je in Synagoge Groningen de serie 'Portretten van Verlichting'. Van de Rooms-Katholieke godslamp tot de joodse Menora. Daarnaast zie je hoe licht in het jodendom een belangrijke rol speelt, in het dagelijks leven en gedurende verschillende feestdagen. De expositie wordt georganiseerd in samenwerking met de partners van het Platform Religie en Levensbeschouwing in Groningen.

De tentoonstelling wordt geopend met een lichtceremonie. Voor meer info: www.synagogegroningen.nl/post/lichtceremonie-met-portretten-van-verlichting

Tentoonstelling 'Gianni Versace Retrospective'

Groninger Museum

2 december 2022 t/m 7 mei 2023

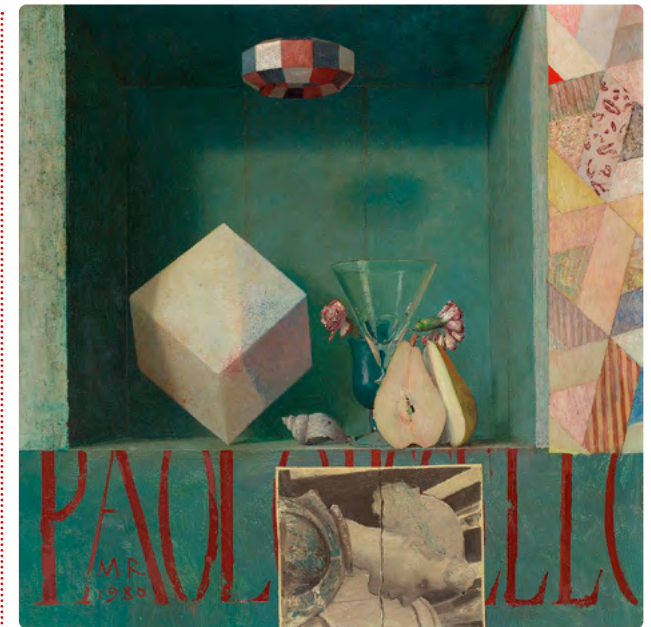
Met 'Gianni Versace Retrospective' brengt het Groninger Museum de carrière van de excentrieke Italiaanse modeontwerper Gianni Versace, een van de meest invloedrijke couturiers ooit, tot leven. In de kleurrijke, gewaagde en emotionele tentoonstelling wordt de bezoeker meegenomen in een wereld van extravagante kleding en uitbundige catwalkshows, waarin mode, pop en design op spectaculaire wijze samenkomen.

Gianni Versace werd 25 jaar geleden vermoord, maar zijn vooruitstrevende ideeën zijn nog steeds voelbaar in het modebeeld van nu.

Wat is er te zien?

Tallose outfits, accessoires, stoffen, tekeningen, interieurdesigns en filmopnames van de legendarische shows uit zijn glorieus tijd van 1989 en 1997 laten in 'Gianni Versace Retrospective' zien hoe uitzonderlijk creatief Versace was. Hij verbond mode met muziek, fotografie en grafisch ontwerp en liep hiermee voorop in een tijd waarin modeshows en reclamecampagnes aan het veranderen waren in kunstwerken. Alle objecten in de tentoonstelling zijn originele stukken en komen uit particuliere verzamelingen uit heel Europa en Noord- en Zuid-Amerika.

www.groningermuseum.nl/kunst/tentoonstellingen/gianni-versace-retrospective

Tentoonstelling 'Binnenkijken bij Matthijs Rölting'

Museum Wierdenland Ezinge

17 december 2022 - 4 juni 2023

Kom binnen kijken bij Matthijs Rölting (1943) in Museum Wierdenland: naar zijn schilderijen en de muurschilderingen die hij maakte in zijn eigen huis.

Rölting neemt een prominente plek in binnen de Nederlandse kunstgeschiedenis. In een tijd dat velen abstract gingen werken, bleef hij juist bewust op het figuratieve pad. Hij ontwikkelde een geheel eigen stijl, waarbij hij zich liet inspireren door de Italiaanse Renaissance. Niet voor niets wordt Rölting ook wel 'de jongste van de oude meesters' genoemd.

Bijzonder is dat deze tentoonstelling wordt samengesteld in nauwe samenwerking met Matthijs Rölting zelf. Voor meer informatie: Binnen kijken bij Matthijs Rölting www.wierdenland.nl/binnen_kijken_bij_roling.html

Colofon

Jaargang 3, nummer 9, december 2022

ISSN: 24-05-8270

Redactie:

Thea Pol, Annet van der Meer,
Patricia Ottay

Met medewerking van:

Jan Groenbroek

Wilt u reageren of heeft u kopij:

info@erfgoedpartners.nl

Vormgevingsconcept en lay-out:

Gerard de Vries, Smartmobiletour.nl

Erfgoednieuws is de digitale
nieuwsbrief van Erfgoedpartners en
CGTC en verschijnt iedere zes weken.

Deze nieuwsbrief kon tot stand komen
mede dankzij de jaarlijkse subsidie van
de Provincie Groningen.

Erfgoedpartners en CGTC

Lopende Diep 8
9712 NW Groningen
(050) 313 00 52